

Büdcə Təşkilatları üçün 8 Nöli Milli Mühasibat Uçotu Standartı
“Birgə müəssisələrdə iştirak payları üzrə”

Azərbaycan Respublikası Maliyyə
Nazirliyinin 2009-cu il “13” yanvar
tarixli 1-05 nömrəli əmri ilə təsdiq
edilmişdir.

Büdcə Təşkilatları üçün 8 Nöli Milli Mühasibat Uçotu Standartı
“Birgə müəssisələrdə iştirak payları ”

Standartın təyinatı

1. Bu Standart "Mühasibat uçotu haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanununa uyğun olaraq hazırlanmış və "Birgə müəssisələrdə iştirak payları" adlı Büdcə Təşkilatları üçün 8 Nö-li Mühasibat Uçotunun Beynəlxalq Standartına əsaslanmışdır

Məqsəd

2. Bu Standart, asılı və ya törəmə müəssisə kimi deyil, birgə müəssisə kimi müəyyən edilən təşkilat iştirak payı sahiblərinin maliyyə hesabatlarının hazırlanması üçün tətbiq etməli olduqları təcrübəni müəyyən edir.

Standartın tətbiqi sahəsi

3. Mühasibat uçotunun hesablama metodu əsasında maliyyə hesabatları hazırlayan və təqdim edən təşkilat bu standartı birgə müəssisə tərəfindən həyata keçirilən əməliyyatların növündən və ya formasından asılı olmayaraq, sahibkar və investorların birgə müəssisələrdə iştirak paylarının və onların maliyyə hesabatlarında birgə müəssisələrin aktiv, öhdəlik, mənfəət və xərclərinin uçotu üçün tətbiq etməlidir. Lakin, o sahibkarların aşağıdakı birgə nəzarət edilən təsərrüfat subyektlərində olan iştirak payına tətbiq edilmir:
  - (a) riskli kapital növlü təşkilatlar, və ya
  - (b) birgə fondlar, investisiya paylı fondlar və anoloji strukturlar, o cümlədən investisiya əlaqəli sığorta fondları.
4. Birgə nəzarət edilən müəssisədə iştirak payı olan sahibkar aşağıdakı şərtləri yerinə yetirdikdə hazırkı Standartın 35-ci (proporsional konsolidasiya) və 42-ci (iştirak payı metodu) maddələrindəki tələblərin icrasından azad olunur:
  - (a) İştirak payının yalnız əldə edilən müddətdən sonrakı 12 ay ərzində satılması məqsədilə alındığına və ya saxlandığına, eləcə də, rəhbərliyin fəal surətdə alıcı axtardığına dair sübut olduqda;
  - (b) "Birləşdirilmiş (konsolidə edilmiş) və fərdi maliyyə hesabatları" adlı Büdcə Təşkilatları üçün 6 Nö-li Milli Mühasibat Uçotu Standartınının 12-ci maddəsində birgə nəzarət edilən təsərrüfat subyektində payı olan əsas təsərrüfat subyektinə birləşdirilmiş (konsolidə edilmiş) maliyyə hesabatlarını təqdim etməməyə icazə verən istisna tətbiq edildikdə; və ya
  - (c) aşağıda qeyd olunanların hamısı tətbiq edildikdə:
    - (i) Sahibkar:
      - Tam mülkiyyətdə olan törəmə müəssisədir və proporsional birləşdirilmiş (konsolidə edilmiş) və ya iştirak payı metodu əsasında hazırlanan maliyyə hesabatları istifadəçiləri böyük ehtimal ilə mövcud deyildir və ya onların informasiyaya olan ehtiyacları əsas təsərrüfat subyektinin birləşdirilmiş (konsolidə edilmiş) maliyyə hesabatları vasitəsilə ödənilir; or
      - Digər təsərrüfat subyekti tərəfindən qismən-nəzarət edilən təsərrüfat subyektidir və onun səs hüququna malik olmayan şəxslər də daxil olmaqla mülkiyyətçiləri sahibkarın proporsional konsolidasiya və ya iştirak payı metodunu tətbiq etməməsi barədə məlumatlandırılmış və buna etiraz etmirlər;
    - (ii) sahibkarın borc və ya kapital alətləri açıq bazarda (yerli və regional bazarlar daxil olmaqla, daxili və ya xarici fond birjasında yaxud birjadankənar bazarda) alınıb satılmır;
    - (iii) sahibkar açıq bazara hər hansı bir aləti emissiya etmək məqsədi ilə öz maliyyə hesabatlarını qiymətli kağızlar üzrə komissiya və ya digər nizamlayıcı orqanda qeydiyyatdan keçirməmişdir və hal-hazırda da keçirmir. və
    - (iv) sahibkarın əsas və ya hər hansı aralıq ana müəssisəsi Büdcə Təşkilatları üçün Milli Mühasibat Uçotu Standartlarına uyğun olaraq və ictimaiyyət üçün açıq olan birləşdirilmiş (konsolidə edilmiş) maliyyə hesabatlarını hazırlayır.

Büdcə Təşkilatları üçün 8 Nöli Milli Mühasibat Uçotu Standartı
"Birgə müəssisələrdə iştirak payları üzrə"

5. Bu standart büdcə təşkilatlarına, bələdiyyə orqanlarına və büdcədən kənar fondlara tətbiq edilir.
6. Mühasibat uçotunu tənzimləyən qüvvədə olan normativ-hüquqi aktlar ilə bu Milli Mühasibat Uçotu Standartı arasında ziddiyyət yarandığı halda, Büdcə Təşkilatları üçün Milli Mühasibat Uçotu Standartı tətbiq edilir

Əsas anlayışlar

7. Hazırkı Standartda istifadə olunan terminlər aşağıdakı mənaları ifadə edir:

Sahibkarın mənfəəti və ya zərəri sahibkarın birgə nəzarət edilən müəssisənin mənfəəti və ya zərərində olan paydır

Birgə müəssisəyə sərmayə qoyan investor birgə müəssisəyə aid tərəflərdən biridir və həmin birgə müəssisə üzərində birgə nəzarətə malik deyildir.

Birgə nəzarət fəaliyyət üzərində nəzarətin icrası məcburi olan şərtlər əsasında razılaşdırılmış şəkildə bölüşdürülməsidir.

Birgə müəssisə birgə nəzarət edilən fəaliyyətin həyata keçirilməsi istiqamətində iki və daha artıq tərəfin icrası məcburi olan razılaşmasıdır.

Proporsional konsolidasiya elə uçot metodudur ki, onun vasitəsi ilə sahibkarın birgə nəzarət edilən müəssisənin aktiv, öhdəlik, gəlir və xərclərinin hər birindəki payı sahibkarın maliyyə hesabatlarında bənzər maddələrlə sətirbəsətir birləşdirilir, ya da onun maliyyə hesabatlarında ayrıca sətir maddələri olaraq qeyd edilir

Sahibkar birgə müəssisənin iştirakçı tərəflərindən biridir və həmin birgə müəssisə üzərində birgə nəzarətə malikdir.

8. Digər Büdcə Təşkilatları üçün Milli Mühasibat Uçotu Standartlarında müəyyən edilən şərtlər bu standartda digər standartlarda olduğu kimi eyni mənada işlədilir və ayrıca nəşr edilən Müəyyən Edilən Terminlər Lüğətinə daxil edilir

İcrası məcburi olan razılaşma

9. İcrası məcburi olan razılaşma mövcud olması birgə nəzarəti təmin edən iştirak paylarını investorun əhəmiyyətli təsirə malik olduğu asılı təsərrüfat cəmiyyətlərinə qoyulan sərmayələrdən fərqləndirir (bax: Asılı müəssisələrə investisiyalar adlı 7 Nö-lü Büdcə Təşkilatları üçün Milli Mühasibat Uçotu Standartları (BTMMUS)). Birgə nəzarəti təmin edən icrası məcburi olan razılaşmalar olmadan həyata keçirilən heç bir fəaliyyət bu Standartın məqsədləri baxımından birgə fəaliyyət hesab edilmir.
10. İcrası məcburi olan razılaşma birgə müəssisə üzərində birgə nəzarətin yaradılmasını təmin edir. Belə bir tələb hər hansı sahibkarın müəssisə fəaliyyəti üzərində birtərəfli nəzarətə malik olmasının qarşısını alır. Razılaşmalar bütün sahibkarların razılığından və ya müəyyən edilmiş səs çoxluğunun tələb edildiyi və birgə müəssisənin məqsədləri baxımından mühüm əhəmiyyət kəsb edən qərar qəbulu sahələrini təyin edir
11. İcrası məcburi olan razılaşma sahibkarlardan birini birgə müəssisənin rəhbəri və ya onun birgə fəaliyyətinin meneceri kimi müəyyən edə bilər. Rəhbər birgə müəssisə üzərində nəzarətə malik deyil, amma razılaşmaya uyğun olaraq sahibkarlar tərəfindən razılaşdırılmış və ona həvalə edilmiş maliyyə və əməliyyat siyasəti çərçivəsində fəaliyyət göstərir. Əgər rəhbərin fəaliyyət üzrə maliyyə və əməliyyat siyasətini idarə etmək səlahiyyəti varsa, o, fəaliyyətə nəzarət edir və fəaliyyət birgə müəssisə deyil, rəhbərin törəmə müəssisəsi sayılır
12. Bu Standartın 9-11-ci maddələrində əhatə olunduğu kimi birgə müəssisənin dəqiq şərtləri müqavilədə və ya icrası məcbur olan digər sənədlərdə əks olunur.

Büdcə Təşkilatları üçün 8 Nəli Milli Mühasibat Uçotu Standartı
"Birgə müəssisələrdə iştirak payları üzrə"

13. Hazırkı Standart, birgə fəaliyyətlər kimi ümumi təsvir olunan və onun tərifinə uyğun gələn üç geniş növü müəyyən edir: birgə nəzarət edilən əməliyyatlar, birgə nəzarət edilən aktivlər və birgə nəzarət edilən müəssisələr. Aşağıdakı səciyyəvi xüsusiyyətlər bütün birgə fəaliyyətlərə aid edilir:
- (a) iki və ya daha artıq sahibkar müqavilə şərtləri üzrə qarşılıqlı öhdəlik daşıyırlar; və
  - (b) İcrası məcburi olan razılaşmalar birgə nəzarəti təmin edirl.

Birgə nəzarət

14. Birgə müəssisə hüquqi baxımdan yenidən təşkil olunduqda və ya müflis vəziyyətdə olduqda, hökumətin qərarı əsasında inzibati struktur dəyişikliklərinə məruz qaldıqda, yaxud sahibkara vəsaiti köçürmə qabiliyyəti üzrə ciddi uzunmüddətli məhdudiyətlər altında fəaliyyət göstərdikdə, birgə nəzarət aradan qaldırıla bilər. Əgər birgə nəzarət davam edirsə, bu hadisələr özlüyündə birgə müəssisənin uçotunun hazırkı Standarta uyğun olaraq aparılmamasına kifayət qədər əsas vermir.

Fərdi maliyyə hesabatları

15. Nə proporsional konsolidasiyanın tətbiq edilməsi nəticəsində tərtib edilən maliyyə hesabatları, nə də törəmə, asılı, yaxud birgə nəzarət edilən müəssisədə sahibkar kimi iştirak payı olmayan təşkilatın maliyyə hesabatları fərdi maliyyə hesabatları hesab olunmur
16. Büdcə Təşkilatları üçün 6 Nəli Milli Mühasibat Uçotu Standartının 12-ci maddəsinə uyğun olaraq konsolidasiyadan, Büdcə Təşkilatları üçün 7 Nəli Milli Mühasibat Uçotu Standartının 18(c) maddəsinə uyğun olaraq iştirak payı metodunun tətbiqindən və ya hazırkı standartın 4-cü maddəsinə uyğun olaraq proporsional konsolidasiya və ya iştirak payı metodunun tətbiqindən azad edilmiş müəssisələr öz fərdi maliyyə hesabatlarını yeganə maliyyə hesabatları kimi təqdim edə bilərlər

Birgə nəzarət edilən əməliyyatlar

17. Bəzi birgə müəssisələrin əməliyyatlarında sahibkarların özlərindən hüquqi olaraq ayrı olan korporasiya, tərəfdaşlıq və ya başqa müəssisə, yaxud maliyyə strukturunun yaranmasından deyil, sahibkarların şəxsi aktivlərindən və digər ehtiyatlarından istifadə edilir. Hər bir sahibkar öz şəxsi əsas vəsaitlərindən (torpaq, tikili və avadanlıqlarından) istifadə edir və öz şəxsi mal-material ehtiyatlarını yaradır. O, həmçinin xərc və öhdəliklərinə görə məsuliyyəti özü daşıyır və öz öhdəliyi olan maliyyə resurslarını özü əldə edir. Birgə fəaliyyət sahibkarın anoloji fəaliyyətləri ilə yanaşı sahibkarın işçiləri tərəfindən həyata keçirilə bilər. Birgə fəaliyyət razılaşması adətən birgə məhsulun satışından əldə olunan gəlir və birgə çəkilən xərclərin sahibkarlar arasında bölüşdürülməsi üçün bir vasitədir.
18. Sahibkar birgə nəzarət edilən əməliyyatlarda olan öz iştirak payı ilə əlaqədar maliyyə hesabatlarında aşağıdakıları tanımalıdır:
- (a) sahibkarın nəzarət etdiyi aktivləri və daşdığı öhdəlikləri; və
  - (b) sahibkarın birgə müəssisənin mal və ya xidmətlərinin satışı ilə bağlı çəkdiyi xərcləri və əldə etdiyi gəlir payı
19. Aktiv, öhdəlik, gəlir (əgər varsa) və xərclər sahibkarın maliyyə hesabatlarında tanıdığına görə, sahibkar konsolidə edilmiş maliyyə hesabatını təqdim etdiyi təqdirdə bu maddələrlə bağlı heç bir düzəlişlər və ya digər konsolidasiya prosedurları tələb olunmur

Birgə nəzarət edilən aktivlər

20. Bəzi birgə fəaliyyətlər birgə müəssisəyə ianə edilmiş və ya birgə müəssisənin məqsədləri üçün alınmış və ya bu məqsədlərə həsr edilmiş bir və ya daha çox aktiv üzərində sahibkarların birgə nəzarətini və çox vaxt birgə mülkiyyətini özündə əks etdirir. Bu aktivlər sahibkarlara fayda gətirmək məqsədi ilə istifadə edilir. Hər bir sahibkar bu aktivlərdən alınan məhsuldan öz payını götürmək imkanına malikdir və onlardan hər biri yaranmış xərclərin razılaşdırılmış hissəsini öz öhdəsinə götürür

21. Həmin birgə fəaliyyətlərə sahibkarların özlərindən ayrı olan korporasiya, partnyorluq və ya hər hansı digər müəssisə, yaxud maliyyə strukturunun yaradılması daxil deyil. Hər bir sahibkar birgə nəzarət edilən aktivlərdəki payı vasitəsilə gələcək iqtisadi səmərələrdəki payı üzərində nəzarətə malikdir.
22. Sahibkar birgə nəzarət edilən aktivlərdə olan öz iştirak payı ilə əlaqədar maliyyə hesabatlarında aşağıdakıları tanımalıdır:
- (a) xüsusiyyətlərinə uyğun olaraq təsnifatlandırılan birgə nəzarət edilən aktivlərdəki payı;
  - (b) daşdığı hər hansı öhdəlikləri;
  - (c) birgə fəaliyyətlə bağlı digər sahibkarlarla birgə götürülmüş öhdəliklərdəki payı;
  - (d) birgə müəssisənin çəkdiyi hər hansı xərclərdəki olan payı ilə birlikdə birgə müəssisənin məhsulundakı payının satışından və ya istifadəsindən əldə olunan hər hansı gəlir; və
  - (e) birgə müəssisədəki iştirak payı ilə bağlı çəkilən hər hansı xərcləri
23. Aktiv, öhdəlik, gəlir və xərclər sahibkarın maliyyə hesabatlarında tanındığına görə, sahibkar konsolidə edilmiş maliyyə hesabatlarını təqdim etdiyi təqdirdə bu maddələrlə bağlı heç bir düzəlişlər və ya digər konsolidasiya prosedurları tələb olunmur.

Birgə nəzarət edilən müəssisələr

24. Birgə nəzarət edilən müəssisə hər bir sahibkarın iştirak payı olan korporasiya, tərəfdaşlıq və ya hər hansı digər formada yaranan birgə müəssisədir. Bu təsərrüfat subyekti digər təsərrüfat subyektiləri kimi fəaliyyət göstərir, lakin sahibkarlar arasındakı mövcud olan icrası məcburi olan razılaşma təsərrüfat subyektinin fəaliyyəti üzərində birgə nəzarəti təmin edir
25. Birgə nəzarət edilən müəssisə birgə müəssisənin aktivlərinə nəzarət edir, öhdəlik və xərclərini üzərinə götürür və mənfəət əldə edir. O, öz adından müqavilələr bağlaya və birgə müəssisənin fəaliyyəti məqsədi üçün maliyyə resursları cəlb edə bilər. Hər bir sahibkarın birgə nəzarət edilən təsərrüfat subyektinin izafi vəsaitindən pay almaq hüququ var. Eyni zamanda, bəzi birgə nəzarət edilən müəssisələrdə birgə müəssisənin məhsullarının bölüşdürülməsi həyata keçirilir.
26. Birgə nəzarət edilən müəssisələr digər müəssisələr kimi mühasibat uçotunun aparılmasını və maliyyə hesabatlarının hazırlanmasını və təqdim edilməsini təşkilat olduğu təqdirdə Büdcə Təşkilatları üçün Milli Mühasibat Uçotu Standartlarına və ya müvafiq digər milli və ya beynəlxalq mühasibat uçotu standartlarına uyğun olaraq həyata keçirir.
27. Hər bir sahibkar birgə nəzarət edilən müəssisəyə nağd pul və ya digər resurslar qoyduğu halda, bu qoyuluşlar sahibkarın mühasibat uçotuna daxil edilir və onun maliyyə hesabatlarında birgə nəzarət edilən müəssisəyə investisiya kimi tanınır.

Sahibkarın maliyyə hesabatları Proporsional konsolidasiya

28. Sahibkar birgə nəzarət edilən müəssisədəki iştirak payını proporsional konsolidasiya metodundan istifadə edərək 36-ci maddədə tanımalıdır. Proporsional konsolidasiya tətbiq edildiyi zaman aşağıdakı iki hesabat formalarından biri istifadə edilməlidir
29. Törəmə şirkətlərində investisiyalarının olub-olmamasından və ya öz maliyyə hesabatlarını birləşdirilmiş (konsolidə edilmiş) maliyyə hesabatları kimi təsvir edib-etməməsindən asılı olmayaraq, sahibkar birgə nəzarət edilən müəssisədəki iştirak payını proporsional konsolidasiyanın iki hesabat formalarından biri vasitəsi ilə tanıyır
30. Birgə nəzarət edilən müəssisədəki iştirak payını tanıyarkən sahibkar birgə müəssisənin konkret struktur və ya formasını deyil, razılaşmanın mahiyyətini və iqtisadi reallığını əks etdirməyə əhəmiyyət verməlidir. Bu mahiyyət və iqtisadi reallıq

Büdcə Təşkilatları üçün 8 Nəli Milli Mühasibat Uçotu Standartı
"Birgə müəssisələrdə iştirak payları üzrə"

sahibkarın birləşdirilmiş (konsolidə edilmiş) maliyyə hesabatlarında, sahibkarın proporsional konsolidasiya üzrə hazırkı Standartın 32-ci maddəsində təsvir olunmuş iki hesabat formalarından birini istifadə edərək birgə nəzarət edilən müəssisənin aktiv, öhdəlik, gəlir və xərclərindəki iştirak paylarını tanıdığı zaman öz əksini tapır

31. Proporsional konsolidasiyanın tətbiqi, sahibkarın birgə nəzarət etdiyi aktivlərdəki payının və birgə cavabdeh olduğu öhdəliklərdəki payının sahibkarın maliyyə durumuna dair hesabatına daxil olduğu mənasına gəlir. Sahibkarın birgə nəzarət edilən müəssisənin gəlir və xərclərindəki payı onun maliyyə faliyyəti haqqında hesabatına daxildir. Proporsional konsolidasiyanın tətbiqi prosedurlarının çoxu Büdcə Təşkilatları üçün 6 Nəli Milli Mühasibat Uçotunun Standartında göstərilən törəmə müəssisələrə investisiyaların konsolidasiyası prosedurları ilə eynidir
32. Proporsional konsolidasiyanı həyata keçirmək üçün müxtəlif hesabat formalarından istifadə edilə bilər. Sahibkar birgə nəzarət edilən müəssisənin aktivlərinin, öhdəliklərinin, gəlir və xərclərinin hər birindəki payını öz maliyyə hesabatlarında bənzər maddələrlə sətirbəsətir birləşdirə bilər. Alternativ olaraq, sahibkar birgə nəzarət edilən müəssisənin aktivlərinin, öhdəliklərinin, gəlir və xərclərinin hər birindəki payını öz maliyyə hesabatlarında ayrı sətir maddələri ilə göstərə bilər. Bu hesabat formalarının hər ikisi mənfəət və ya zərərin eyni məbləğinin göstərilməsi ilə və aktivlərin, öhdəliklərin, gəlir və xərclərin əsas təsnifatı ilə nəticələnir. Hər iki forma hazırkı Standartın məqsədləri üçün münasibdir.
33. Əgər sahibkar qarşılıqlı əvəzləşmənin aparılması üçün qanuni hüquqa malik deyilsə və qarşılıqlı əvəzləşdirmə aktivin realizasiyası və ya öhdəliklərin ödənilməsi kimi gözləntiləri əks etdirmirsə, hər hansı aktiv və ya öhdəliklərin, digər aktiv və ya öhdəliklərin çıxılması vasitəsilə və ya hər hansı gəlir və ya xərclərin, digər gəlir və ya xərclərin çıxılması vasitəsilə qarşılıqlı əvəzləşdirilməsinə yol verilmir
34. Sahibkarın birgə nəzarət edilən müəssisə üzərində birgə nəzarəti bitdiyi tarixdən etibarən o, proporsional konsolidasiyanın tətbiqini dayandırmalıdır
35. Sahibkar birgə nəzarət edilən müəssisə üzərindəki nəzarətdə iştirakını dayandırdığı tarixdən etibarən proporsional konsolidasiyanın tətbiqini dayandırır
36. 28-ci maddədə təsvir edildiyi kimi proporsional konsolidasiyaya alternativ olaraq sahibkar birgə nəzarət edilən müəssisədəki iştirak payını iştirak payı metodundan istifadə edərək tanımalıdır
37. Törəmə müəssisəyə qoyulmuş sərmayəsi olub-olmamasından və ya maliyyə hesabatlarını konsolidə edilmiş maliyyə hesabatları kimi təsvir edib-etməməsindən asılı olmayaraq sahibkar birgə nəzarət edilən müəssisədəki iştirak payını iştirak payı metodundan istifadə edərək tanıyır
38. Sahibkarın birgə nəzarət edilən müəssisə üzərindəki nəzarəti və ya əhəmiyyətli təsiri bitdiyi tarixdən etibarən, o, iştirak payı metodunun istifadəsini dayandırmalıdır

Proporsional konsolidasiya və iştirak payı metoduna dair istisnalar

39. Standartın 4-cü maddəsinin a bəndində qeyd edildiyi kimi birgə nəzarət edilən müəssisə üzrə iştirak payının yalnız əldə edilən müddətdən sonrakı 12 ay ərzində satılması məqsədilə alındığına və ya saxlanıldığına, eləcə də, rəhbərliyin fəal surətdə alıcı axtardığına dair sübut olduqda bu Standart maliyyə alətləri ilə bağlı olan mühasibat uçotunun müvafiq beynəlxalq və ya milli standartlarına uyğun olaraq satış üçün saxlanılan maliyyə alətləri kimi təsnifləşdirilməli və uçota alınmalıdır
40. Standartın 39-cu maddəsində göstərilən maliyyə alətlərinin tanınması və ölçülməsi üzrə təlimatlara "Maliyyə alətləri: Tanınma və ölçülmə" adlı 39 Nəli Mühasibat Uçotunun Beynəlxalq Standartında rast gəlinə bilər

41. Standartın 4-cü maddəsinin (a) bəndinə və 39-cu maddəsinə uyğun olaraq ilkin olaraq satış üçün saxlanılmış kimi uçota alınan birgə nəzarət edilən təsərrüfat subyekti üzrə iştirak payı 12 ay müddətində satılmadığı təqdirdə onun uçotu satış üçün saxlanılmış kimi əldə edilmə tarixindən etibarən proporsional konsolidasiya və ya iştirak payı metodundan istifadə edilərək aparılmalıdır.
42. İstisna hal olaraq, standartın 4-cu maddəsinin (a) bəndində və 39-cu maddəsində göstəriləni kimi sahibkar alıcı tapa bilsə də tənizləyici və ya digər qurumlar tərəfindən təsdiq tələb olunması səbəbindən satış alışı tarixindən sonrakı 12 ay müddətində tamamlanmaya bilər. Sahibkar hesabat dövründə satış prosesində olan birgə müəssisədəki iştirak payı üzrə proporsional konsolidə və ya iştirak payı metodu tətbiq etməməlidir (Əgər hesabat dövründən sonra qısa müddət ərzində satışın başa çatmayacağına dair faktlar mövcud deyildirsə).
43. Birgə nəzarət edilən müəssisənin sahibkarın törəmə müəssisəsinə çevrildiyi tarixdən etibarən sahibkar öz iştirak payının uçotunu Büdcə Təşkilatları üçün 6 Nö-li Milli Mühasibat Uçotu Standartına uyğun olaraq aparmalıdır. Birgə nəzarət edilən müəssisənin sahibkarın asılı müəssisəsinə çevrildiyi tarixdən etibarən isə sahibkar öz iştirak payının uçotunu Büdcə Təşkilatları üçün 7 Nö-li Milli Mühasibat Uçotu Standartına uyğun olaraq aparmalıdır.

Sahibkarın fərdi maliyyə hesabatları

44. Birgə nəzarət edilən müəssisədəki iştirak payının uçotu sahibkarın fərdi maliyyə hesabatında Büdcə Təşkilatları üçün 6 Nö-li Milli Mühasibat Uçotunun Standartının 35–41-ci maddələrinə uyğun olaraq aparılmalıdır
45. Hazırkı Standart ictimaiyyətə açıq fərdi maliyyə hesabatlarını hazırlayan müəssisələri müəyyən etmir

Sahibkarla birgə müəssisə arasındakı əməliyyatlar

46. Sahibkar birgə müəssisəyə aktiv ianə edərkən və ya satarkən, əməliyyatdan yaranan mənfəət və ya zərər payının tanınması əməliyyatın mahiyyətini əks etdirməlidir. Aktivlər birgə müəssisə tərəfindən saxlanılırsa və əgər sahibkar əhəmiyyətli risklər və mülkiyyət hüququ ilə bağlı mükafatlarını ötürürsə, sahibkar mənfəət və ya zərərin yalnız digər sahibkarların iştirak paylarına aid edilən hissəsini tanımalıdır. Sahibkar hər hansı zərər məbləğinin tam dəyərini, ianə və ya satışın, cari aktivin xalis mümkün satış dəyərini azalmasını və ya dəyərdən düşmə zərərinə sübut etdiyi zaman tanımalıdır
47. Sahibkar birgə müəssisədən aktiv satın alarkən, həmin aktiv müstəqil bir tərəfə satana qədər birgə müəssisənin əməliyyatından irəli gələn mənfəətindəki payını tanımalı deyil. Sahibkar həmin əməliyyatlar nəticəsində çəkilən zərərdəki payını mənfəət payını tanıdığı kimi tanımalıdır. Lakin, əgər bu zərər cari aktivlərin xalis mümkün satış dəyərini azalmasına və ya dəyərdən düşmə zərərinə gətirib çıxarsa, onda zərər dərhal tanınmalıdır
48. Sahibkarla birgə müəssisə arasındakı əməliyyatların aktivin qiymətdən düşməsinə sübut etdiyini yoxlamaq üçün, sahibkar "Pul vəsaiti yaratmayan aktivlərin qiymətdən düşməsi" adlı Büdcə Təşkilatları üçün 21 Nö-li Milli Mühasibat Uçotu Standartına uyğun olaraq aktivin bərpa edilə bilən məbləğini müəyyənləşdirir. Pul vəsaiti yarıdan aktivlərin istifadə dəyərini müəyyənləşdirərkən sahibkar aktivin davamlı istifadəsi və onun birgə müəssisə tərəfindən axırda satılması şərtinə əsaslanaraq aktivdən irəli gələn gələcək pul vəsaitinin hərəkətini qiymətləndirir. Pul vəsaiti yaratmayan aktivlərin istifadə dəyərini müəyyənləşdirərkən sahibkar Büdcə Təşkilatları üçün 21 Nö-li Milli Mühasibat Uçotu Standartında əks olunan yanaşmaya uyğun olaraq aktivin qalan xidmət potensialının cari dəyərini qiymətləndirir.

Birgə müəssisədə iştirak payının investordan maliyyə hesabatlarında əks etdirilməsi

49. Birgə müəssisə üzərində birgə nəzarəti olmayan, lakin, kifayət qədər böyük təsir gücünə malik investor birgə müəssisədəki iştirak payınının uçotunu Büdcə Təşkilatları üçün 7 Nəli Milli Mühasibat Uçotu Standartına uyğun olaraq aparmalıdır.
50. Birgə müəssisə üzərində birgə nəzarəti olmayan, lakin, kifayət qədər böyük təsir gücünə malik investor üçün birgə müəssisədəki iştirak payınının uçotu üzrə təlimatlara "Maliyyə alətləri: Tanınma və ölçülmə" adlı 39 Nəli Mühasibat Uçotunun Beynəlxalq Standartında rast gəlinə bilər.

Birgə müəssisələrin rəhbərləri

51. Birgə müəssisə rəhbərlərinin və ya menecerlərinin hər hansı qonorarları "Birja əməliyyatlarından gəlirlər" adlı Büdcə Təşkilatları üçün 9 Nəli Milli Mühasibat Uçotu Standartına uyğun olaraq uçota alınmalıdır.
52. Bir və ya bir neçə sahibkar birgə müəssisənin rəhbəri və ya meneceri qismində çıxış edə bilər. Rəhbərlərə adətən belə vəzifələrə görə idarəetmə qonorarı ödənilir. Bu qonorarlar birgə müəssisə tərəfindən xərc kimi hesaba alınır.

Məlumatın açıqlanması

53. Sahibkar aşağıdakıları açıqlamalıdır:
- (a) Əgər xaricəlmənin yaranma ehtimalı zəif deyilsə, aşağıdakı şərti öhdəliklərin məcmu məbləğlərini digər şərti öhdəliklərin həcmindən ayrı olaraq:
- (i) sahibkarın birgə müəssisədəki payı ilə bağlı yaranan hər hansı şərti öhdəlikləri və onun digər sahibkarla birgə götürülmüş şərti öhdəliklərin hər birində olan payını;
- (ii) özünün şərti olaraq cavabdehlik daşdığı birgə müəssisələrin özlərinin şərti öhdəliklərindəki payı; və
- (iii) birgə müəssisədə bir sahibkarın digər sahibkarlara məxsus öhdəliklərə qarşı şərti öhdəlik daşdığı səbəbindən ortaya çıxan şərti öhdəliklər; və
- (b) Aşağıdakı şərti aktivlərin qısa təsviri və mümkün olan təqdirdə onların maliyyə təsirinin təsvirini (iqtisadi faydanın və ya xidmət potensialının daxil olması mümkünlüyü mövcud olduqda):
- (i) Sahibkarın birgə müəssisələrdə olan iştirak payı əsasında yaranan istənilən şərti aktivlər və digər müəssisələr ilə birgə yaranan hər bir şərti aktiv üzrə payı; və
- (ii) Onun birgə müəssisələrin özündə olan şərti aktivlər üzrə payı
54. Sahibkar birgə müəssisələrdəki iştirak payları ilə əlaqədar aşağıdakı öhdəliklərin məcmu məbləğlərini digər öhdəliklərdən ayrı olaraq açıqlamalıdır:
- (a) sahibkarın birgə müəssisələrdəki iştirak payları ilə əlaqədar hər hansı investisiya öhdəlikləri və onun digər sahibkarlarla birgə götürülmüş investisiya öhdəliklərindəki payı; və
- (b) onun birgə müəssisələrin özlərinin investisiya öhdəliklərindəki payı
55. Sahibkar əsas birgə müəssisələrdəki iştirak paylarının siyahısını və növlərini və həmçinin birgə nəzarət edilən müəssisələrdəki mülkiyyət paylarına dair informasiyanı açıqlamalıdır. Proporsional konsolidasiya və ya iştirak payı üsulu üçün sətirbəsətir hesabat formasından istifadə edərək birgə nəzarət edilən müəssisələrdə öz iştirak paylarını tanıyan sahibkar birgə müəssisədəki iştirak payları ilə əlaqədar cari aktivlərin, dövrüydənkənar aktivlərin, cari öhdəliklərin, dövrüydənkənar öhdəliklərin, mənfəət və xərclərin hər birisinin məcmu dəyərində dair informasiyanı açıqlamalıdır.
56. Sahibkar birgə nəzarət edilən müəssisələrdəki öz iştirak payını tanımaq üçün tətbiq etdiyi üsulu açıqlamalıdır

Keçid müddəalar

57. Bu standartda qeyd edilən proporsional birləşdirilmiş (konsolidə edilmiş) uçot prinsipi qəbul edilən zaman, müəssisələrdən Büdcə Təşkilatları üçün Milli Mühasibat Uçotunun Standartlarına uyğun olaraq mühasibat uçotunun hesablama prinsipinin ilk dəfə qəbul edildiyi tarixdən etibarən 3 il müddəti əhatə edən hesabat dövrü üçün özləri, törəmə müəssisələri və birgə nəzarət edilən təsərrüfat subyektləri arasında olan qalıqları və əməliyyatları istifadədən çıxartmaq tələb edilmir
58. Büdcə təşkilatları 75-ci maddədə əks olunan keçid müddəalarını tətbiq edən zaman müəssisələrarası qalıqların və əməliyyatların heç də hamısının çıxarılmadığı barədə məlumat açıqlamalıdır

Qüvvəyə minmə tarixi

59. Bu Standart Azərbaycan Respublikasının Maliyyə Nazirliyinin müvafiq əmri ilə qüvvəyə minir
60. Əgər təşkilat Büdcə Təşkilatları üçün Milli Mühasibat Uçotu Standartında müəyyən edildiyi kimi maliyyə hesabatı məqsədilə mühasibat uçotunun hesablama prinsipini qəbul edərsə, yuxarıda qeyd edilən hüquqi qüvvəyəminmə tarixindən sonra standart təşkilatın qəbul tarixi və ondan sonrakı dövr üçün illik maliyyə hesabatına tətbiq ediləcəkdir